

ՄԻՒՍ ՄՈԳԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գ ր ք ց

ԼԵՆՐԹ ՎԵՆ ՏԱՅԶ

Բնագրից Հայերէնի վերածեց

ՎԵՐ. ՅՈՎՀ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԿՈԶՆԱԿ ՏՊԱՐԱՆ

Vg
131

1999

BIBLIOTHECA ARMENA
GARO H. KAZAZIAN
Chicago, Ill., U.S.A.

ՀԵՆՐԻ ՎԷՆ ՏԱՅՔ

Հեղինակի թոշխուրքաւր Անգլիերէն
Բնագրից Հայերէնի Վերածեց

ՎԵՐ. ՅՈՎՀ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԿՈԶՆԱԿ ՏՊԱՐԱՆ

Copyright, 1895
by Harper and Brothers
New York and London

ՏԻԱՐ ԿԱՐԱՊԵՏ Թ. ՓՈԻՇՄԱՆՆԵԱՆԻՆ,

մեր օրերի

«ՄԻԻՍ ՄՈԳ»-ԻՆ

Ներկայ քաղաքագիտական իրերի խորին
յարգանքի ու հիացմունքի մի համեստ
արտայայտություն
նուիրում է

ԹԱՐԳՄԱՆԻԶԸ

Ով երկինքը որոնում է միմիայն իր
հոգին փրկելու,

Եթէ նոյնիսկ պահէ ճամբան, ուսկը
մնայ նպատակից շատ հեռու.

Մինչ ով սիրոյ մէջ ընթանայ, 'քէ
մոլորուէ 'իսկ շարունակ,

Աստուած նրան կառաջնորդէ ուր սրբերն
են, միշտ երջանիկ, փառունակ:

Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ե Ա Ն
1899-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
Յ Ա Ռ Ա Զ Ա ԲԱ Ն Ի Ց

Հէնրի վէն ՏԱՅՔ-ի ներկայ աշխատութիւնը մեծ ընդունելութիւն է գտել շատ երկրների մէջ եւ քարգմանուել է մի շարք լեզուների: Սրբագրուած յաջորդական հրատարակութիւններից մէկի Յառաջարանից քաղուած ենք հեղինակի մի քանի կարեւոր լուսարանութիւնները, որոնք իրեն ուղղուած քաղմութիւ հարցումներից ունեց պատասխաններն են:

Ծագումը.— Թէ որտեղից է ծնուել այս պատմութիւնը, չը գիտեմ — ասողներից թերեւ: Սակայն մի բան որոշ է թէ ուրիշ որեւէ զրօրի մէջ զբուած չէ եւ ոչ իսկ արեւելեան որեւէ լեզւանի մէջ կարելի է գտնել: Այդուհանդերձ երբէք չեմ ունեցել այն կարծիքը, թէ այս լսկ իմ ստեղծագործութիւնն է: Այս ուղարկուել է ինձ որպէս մի պարզեւ, որից եւ կարելի է ճանաչել Պարզեւողը, նոյնիսկ երբ ի՞նչ անունն իսկ չը յիշուէ...

Ծագման Պարագանքը.— ...Մենաւոր ու ծանր գիշերների ամենածանր բնուր մեր մէջ ստեղծած այն վախն է՝ թէ մի գուցէ այս աշխարհի մէջ մեր գործը ընդհատուի եւ այն էլ

29-151

131-79

ճիշտ այն ժամանակ, երբ մենք այդ դործը դեռ
եւս չա՛ր անկատար ենք դնում. երբ գիտենք
թէ դեռ չենք լուծել մեզ տանջող առեղծուածը,
չենք հասել մեր հետապնդած նպատակին,
չենք վերջացրել մեր սրղեղրած աշխատանքը,
եւ թէ մենք ճանապարհի մէջն ենք դեռ, մինչ
մեր ճամբորդութիւնը թերեւս հէնց հիմա պի-
տի ընդհատուէ ու վերջանայ անթափանց խա-
ւարի մէջ: Այս մենաւոր ու երկար զիշերնե-
րից մէկում ներշնչուեց ինձ այս պատմութիւ-
նը:

Իմաստը.— «Ի՞նչ է այս պատմութեան ի-
մաստը», հարցնում են ինձ:

Եթէ դրա իմաստը կարելի լինէր մէկ խոս-
քով արտայայտել, անօգուտ էր այս ամբողջ
պատմութիւնը գրել:

ՀէնՐի Վէն ՏԱՅՔ

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Դուք արդէն գիտէք Արեւելի երեք Մոզերի պատմութիւնը, քէ ինչպէս նրանք շատ երկար ճանապարհ կտրեցին անցան, իրենց ընծաները Բեքլէ-հէմի մսուրի Մանկանը մատուցելու համար: Սակայն երբեւիցէ լսե՞լ էք արդեօք Միւս Մոզի պատմութիւնը, որ նոյնպէս տեսաւ աստղը ծագելիս եւ ճամբայ ընկաւ նրան հետեւելու, բայց իր եղբայրների հետ Մանուկ Յիսուսի մօտ չը հասաւ: Լսե՞լ էք արդեօք քէ ինչպէս այս չորրորդ ուխտաւորի փափագը միշտ էլ անյաջողութիւնների պատահելով չը բաւարարուեցաւ, քէ եւ միշտ այդ չը բաւարարումի մէջ իր բաղձանքը իրականացաւ: Լսե՞լ էք արդեօք նրա երկար ուխտագնացութեան, իր հոգու փորձարկութիւնների, իր երկարապատում ոլորումների մասին, եւ քէ ինչ զարմանալի կերպով իր փրկութեան ճիւղը գտաւ: Ահա այս պատմութիւնն է որ կ'ուզէի պատմել ինչպէս որ լսեցի Երազների Աշխարհում՝ Մարդու Սրտի Ապարանքում:

131- 79

ԵՐԿՆԻՑ ՆՇԱՆԸ

Ե Ր Կ Ն Ի Ց Ն Շ Ա Ն Ը

Այն օրերում, երբ Օգոստոս Կայսրը տիրում էր շատ արքաների վրայ եւ Հերովդէսն էլ թագաւորում էր Երուսաղէմում, Պարսկաստանի լեոնների մէջ՝ Եկրատանում ապրում էր մի մարդ, Արթարան Մեղացի անուոնով:

Նրա տունը բարձրանում էր մինչեւ արքունի գանձատունը չրջապատող եօթը պարիսպների կատարը: Պարսպի ե'ւ ճերմակ, բոսորադոյն ու կապոյտ, ե'ւ կարմիր, ե'ւ արծաթի ու ոսկեգոյն ատամների վրայով երեւոմ էր այն բլուրը, որի վրայ չողջողում էր պարթեւ կայսրերի ամառանոց-արքունիքը՝ դերթ մի գոհար եօթնապատիկ պսակի մէջ:

Արթարանի բնակարանի շուրջը տարածւում էր մի գեղեցիկ պարտէզ՝ ծաղիկներով ու պտղատու ծառերով պծնուած, Որոնթէս լեռան դարաւանդներից հոսող երկու տասնեակ վտակներով ջրարբի, ու անթիւ թռչունների

երդի գեղգեղանքներովը լեցուն։ Գոյները սակայն ծածկուել էին անուշաբոյր ու մեղմ խաւարի մէջ սեպտեմբերեան ալդ ուշ գիշերուայ, որի գիւթիչ լոռիթեան մէջ, թափանցիկ ու խորը, մարել էր ամեն ձայն առուակների մեղմիկ խոխովից զատ, որ լըսուում էր շուքերի մէջ ե'ւ հեծկլաւուն եւ քրքջալի մի ձայնի սէս։

Պարտէզի ծառերից շատ բարձր՝ վերնատան մէջ, որի շքեղօրէն վարադուրուած կամարները միջից փայլելիւրում էին լոյսի աղօտ ցոլքերը, տանտէրը խորհրդակցում էր իր բարեկամների հետ։

Ոտքի վրայ, գլխաւոր դրան սեմին, սպասում էր նա իր հիւրերին բարի գալուտ մաղթելու համար. բարձրահասակ էր ու թխաղէմ, մօտ քառասնամեայ, լայն յօնքերի տակ գետեղուած փայլուն աչքերով եւ գեղեցիկ ու նուրբ շրթունքների շուրջը նրբօրէն քանդակուած անյողդողդ գծերով, հաւատը՝ երազողի, բերանը՝ գինուորի

— գիւրադղած, բայց անյողդողդ կամքի տէր — մէկը նրանցից, ուրբեր որ գարի մէջ էլ որ ապրելու լինեն, ծընւած են ներքին պայքարների, անվախճան փնտռումների, անլուծելի ինչուների համար։

Նրա մաքուր ճերմակ բրդից պարեգօտը ձգուած էր մետաքսէ պատմուճանի վրայ. սպիտակ ու սրածայր մի խոյր հանգչում էր իր սեւ, ծփուն մաղերին։ Այս էր կրակապաշտ Մոլոթեան քահանայական հաղուտը։

— Բարի՛ եկաք, — ասաց նա ամեն մէկին մեղմ ու հաճելի ձայնով, երբ նրանք մէկը միւսի ետեւից ներս էին մտնում սենեակը, — Բարի՛ եկաք Արդիւս, խաղաղութիւն ընդ ձեզ Ռոգասի եւ Տիգրան, եւ ընդ ձե'զ, հա՛յր իմ Արզար։ Դուք բոլորդ էլ բարի եկաք։ Այս տունը լուսաւորում է ձեր ներկայութեան ուրախութիւնովը։

Ինը հողի էին նրանք, թէեւ տարիքով իրարից շատ տարբեր, նման էին բաղմերանդ մետաքսէ հիւսուած ի-

րենց հաղուստներից կախուած Պար-
թեւ ազնուականներին բնորոշող ու-
կեճոյլ ու ծանր մանեակներովն ու
կրճքերին հաստատուած ոսկէ թեւաւոր
բոլորակներովը, որ Զրադաշտի աշա-
կերտ լինելու նշանն էր:

Նրանք տեղաւորուեցին սենեակի
խորքում, փոքրիկ ու սեւ սեղանի շուր-
ջը, որի վրայ փայլում էր մի աղօտ
բոց: Արթարանը, որ սեղանի մօտ կանգ-
նած կրակի վրայ զգմա(*)ի բարակ
ոստերի մի խուրձ էր երեքացնում, ար-
ծարձեց կրակը շոճիի չոր ծիղերով ու
անուշահոտ իւղերով. ապա սկսեց
Նասնայի վաղեմի երգը: Իր բարեկամ-
ների ձայները միացան Ահուրա —
Մազդայի սքանչելի օրհներգին:

Մենք պաշտում ենք Աստուածային
Հոգին,
Որ տէրն է ամեն իմաստութեան ու
ամեն բարութեան,

(*) Tamarisk.

Շրջապատուած Անմահներովը Սուրբ,
Որ տուիչներն են ամեն յաջողութեան
ու ամեն օրհնութեան:
Բերկրում ենք մենք իր ձեռքի
գործերով,
Իր ճշմարտութիւնն ու գորութիւնը
խոստովանելով:

Փառաբանում ենք ամեն մահուր բան,
Քանզի սա է միայն իր Ստեղծագոր-
ծութիւնը՝
Խորհուրդները ճշմարիտ եւ խօսքերն ու
գործերը միշտ գովեստի արժանի.
Այս բոլորը Նրանով են լոկ ապրում,
Սրանց համար մենք Նրան ենք
օրհներգում:

Լսի՛ր մեզ, ո՛վ Մազդա; Դու ապ-
րում ես
ձշմարտութեան ու երկնային բերկ-
րանքի մէջ,
Մաքրի՛ր մեզ կեղծիքից, պահի՛ր չարից
ու մեղքերի կապանքից.
Կեանքիդ ուրախութիւնն ու լոյսը

Մեր տրտմութեանն ու խաւարի մէջ
գօղի՛ր :

Փայլի՛ր մեր պարտէզների ու դաշտերի
վրայ ,
Փայլի՛ր մեր գործերի ու հիւսուածք-
ների վրայ ,
Փայլի՛ր մարդկային ամբողջ ցեղի վը-
րայ , հաւատացեալ քէ անհաւատ .
Փայլի՛ր մեզ վրայ գիշերուան ընքաց-
քում ,
Փայլի՛ր մեզ վրայ գօրութեամբդ
կարող ,
Եւ մեր սուրբ սիրոյ բոցն ու մեր
օրհնութեան երգն ընդունէ :

Բարձրանում էր կրակը երգի հետ
ու ճարճատում ներդաշնակօրէն , կար-
ծեա թէ երաժշտական բոցերից շինուած
լինէր : Նրա պայծառ լոյսը ողողում էր
ամբողջ յարկարածինը երեւան հանե-
լով դրա սլարդութիւնն ու պայծառու-
թիւնը : Յատակը մուգ կապոյտ աղիւ-
սից էր , սպիտակ երանգներով . արծա-

թի ծողերով սարուրուած քառակու-
սի սիւները բարձրանում էին կապոյտ
պատերի դիմաց : Կամարակապ լուսա-
մուաների վերի բացուածքը վարա-
զուրուած էր լաղուր մետաքսով : Շա-
փիւղածածկ կամարածեւ առաստաղը
նմանում էր ջինջ երկնքին՝ արծաթեայ
աստղերով ընդելոյզ : Առաստաղի չորս
անկիւններից ոսկէ չորս մոզական-
ճախարակներ էին կախուած , որ «աստ-
մոզական-ճախարակներ , որ «աստ-
ուածների լեզուներ» էին կոչուում : Ա-
րեւելեան ծայրամասում , սեղանի ե-
տեւը , բարձրանում էին երկու սիւներ՝
մուգ կարմիր պորփրիւրէ . դրանց վրայ
հանգչում էր նոյն քարից մի սեամ , ո-
րի վրայ քանդակուած էր մի թեւաւոր
աղեղնաւոր՝ իր աղեղը լարուած եւ իր
նետը լարին պատրաստ :

Գլխաւոր մուտքը , սիւների արան-
քում , որ բացւում էր դէպի տանիքի
դետինը , ծածկուած էր հասուն նռան
գոյնի մի թանձր վարադոյրով , ասեղ-
նադորձուած ոսկեայ անթիւ ճառա-

գայթներով, որ գետնից վեր էին երկարում: Ըստ որում սենեակը նմանում էր աստեղագարդ մի խաղաղ գիշերի, լազուր եւ արծաթեայ, արշալոյսի վարդազոյն խոստումներով շառագոյն իր արեւելքովը միասին: Այն էր, ինչոր մի մարդու տուն պիտի լինի — տանտիրոջ հոգու եւ նկարագրի արտայայտութիւնը:

Երբ երգը վերջացաւ, նա իր բարեկամներին դառնալով նրանց հրաւիրեց սենեակի արեւմտեան ծայրամասում գետեղումած բազմոցի վրայ նստելու:

— Դուք այս գիշեր եկել էք, — ասաց նա, նրանց ուղղելով իր հայեացքը, — իմ հրաւերով, իբրեւ Զրադաշտի հաւատարիմ աշակերտները ձեր պաշտամունքը նորոգելու եւ դէպի Մաքրութեան Աստուածն ունեցած ձեր հաւատքը վերարծարծելու ինչպէս այդ կրակը, որ վերարծարծուեցաւ սեղանի վրայ: Մենք ոչ թէ կրակն ենք պաշտում այլ նրան, որի խորհրդանշանը լինելու

ընտրուած է կրակը, որովհետեւ ըստեղծուած բոլոր բաների մէջ դա է ամենամաքուրը: Այդ կրակը մեզ յայտնում է այն Աստուածը, որ լոյս է եւ ճշմարտութիւն: Այնպէս չէ՞, հայր իմ:

— Շատ ճիշտ է, որդիս, — պատասխանեց պատկառելին հայր Արգարը, — լուսաւորումը մարդիկ կռապաշտներ չեն երբէք: Նրանք բարձրացնում են ձեւի քօղը եւ այսպէս յառաջանում դէպի իրականութեան խորանը. հինաւուրց խորհրդանշանների միջոցով շարունակ նոր լոյս ու նոր ճշմարտութիւն է յայտնում նրանց:

— Լսեցէք ինձ ուրեմն, հայր իմ եւ բարեկամներս, — ասաց Արթարանը քաղցրութեամբ, — եւ ես ձեզ պատմեմ այն նոր լուսոյ եւ ճշմարտութեան մասին որ ինձ յայտնուել է նշաններից ամենահին նշանի միջոցով: Մենք միասին ենք խուզարկել բնութեան գաղտնիքները եւ ուսումնասիրել ջրի, կրակի եւ բոյսերի բուժիչ զօրութիւնը: Քննել ենք եւ մարդարէական գրքերը,

որոնց մէջ աղօտ կերպով խօսուել է
ապագայի մասին՝ դժուարըմբռնելի
զարձուածքներով։ Սակայն բոլոր ուս-
մունքներից ամենաբարձրը աստղերի
գիտութիւնն է։ Որոշել նրանց ընթաց-
քը՝ նշանակում է կեանքի գաղտնիքի
կծիկը բանալ, սկզբից մինչեւ վերջ՝ եւ
եթէ կարողանայինք կատարեալ կեր-
պով հետեւել նրանց շարժումներին,
մեզնից ոչինչ չէր կարող ծածկուել։
Սակայն նրանց մասին մեր ունեցած
ծանօթութիւնը զեռ անկատար չէ՞ մի-
թէ։ Մի՞թէ չը կան զեռ շա՛տ աստ-
ղեր, մեր հորիզոնից դուրս — լոյսեր,
որ ծանօթ են նրանց, ովքեր ասլըում
են հեռաւոր հարաւի երկրներում,
Փունտի համեմների ծառերի եւ Ուիրի
ոսկեհանքերի մէջ։

Ունկնդիրների միջով հաւանու-
թեան մի շշուկ անցաւ։

— Աստղերը, — ասաց Տիգրանը, —
Յաւիտենականի մտքերն են՝ անթիւ,
բայց մարդու մտքերը կարելի է մի առ
մի հաշուել իր կեանքի տարիների պէս։

Մոգութեան իմաստութիւնը երկրի բո-
լոր իմաստութիւններից գերազանց է
ու վսեմ, որովհետեւ գիտէ իր իսկ ար-
գիտութիւնը՝ եւ այս է զօրութեան
գաղտնիքը։ Մենք մարդկանց պահում
ենք մի նոր արեւածագի որոնումի եւ
սպասումի մէջ, սակայն մենք իսկ գի-
տենք թէ խաւարը հաւատար է լոյսին
եւ թէ դրանց երկուսի մէջ եղած պայ-
քարը պիտի չը վերջանայ յաւէտ։

— Այդ ինձ չի բաւարարում, — պա-
տասխանեց Արթարանը, — որովհետեւ
եթէ սպասումը անվախճան պիտի լինի
ու երբէք էլ պիտի չ'իրականանայ, ի-
մաստութիւն չէ ուրեմն որոնումն ու
սպասելը։ Մենք Յոյների այն նոր ու-
սուցիչներին պիտի նմանէինք, ովքեր
Ժխտում են ճշմարտութեան զոյուծիւ-
նը, իմաստուն համարելով միայն նը-
րանց, ովքեր ասլըում են գտնելու եւ
գիմակագերծելու այն բոլոր աստղութիւն-
ները, որոնց աշխարհը հաւատացել է
իրբեւ ճշմարտութիւններ։ Բայց նոր
արեւածագը անտարակոյտ պիտի բաց-

ուի որոշուած ժամանակին: Մեր իսկ
գրքերը չե՞ն ասում միթէ թէ այս պի-
տի պատահի եւ թէ մարդիկ մի մեծ
լոյսի պայծառութիւնը պիտի տեսնեն:

— Ճշմարիտ է,— ասաց հայր Ար-
գարը: Զրադաշտի իւրաքանչիւր ճշ-
մարիտ աշակերտ գիտէ Աւեստայի այդ
մարգարէութիւնը եւ այն իր սրտի մէջ
է կրում շարունակ. «Այն օրը «Սոսիա
Յաղթականը» մարգարէների միջից
պիտի բարձրանայ Արեւելքում: Նրա
չուրջը մեծ փառք պիտի ծագի եւ նա
կեանքը յաւիտենական, անապականե-
լի ու անմահ պիտի դարձնէ եւ մեռել-
ները պիտի յարուցանէ:

— Այդ մարգարէութիւնը շատ
մութ է,— ասաց Տիգրանը,— եւ կա-
րելի է երբէք էլ պիտի չը հասկանանք
այդ: Աւելի լաւ է զրադուել աւելի մօ-
տիկ ու հասանելի բաներով եւ ջանալ
Մոզութեան ազդեցութիւնը բարձրա-
ցնել իր իսկ երկրի մէջ, քան սպասել
մէկին, որ կարելի է մի օտարական
պիտի լինի եւ որի համար մենք մեր

իշխանութիւնից պիտի հրաժարուենք:

Թւում էր թէ միւսները համամիտ
էին այս խօսքերին: Նրանց մէջ համա-
ձայնութեան մի լուրջ զգացում էր տի-
րում. իրենց նայուածքների մէջ նըշ-
մարելի էր այն անբացատրելի արտա-
յայտութիւնը, որ ծնւում է որեւէ
ատենախօսի իր ունկնդիրների սրտե-
րում մրափող խորհուրդների վրայով
խօսելիս: Բայց Արթարանը, դէմքը
բոցավառ, դէպի Արգարը դարձաւ ու
ասաց.

— Հա՛յր իմ, այդ մարգարէութիւ-
նը իմ հոգւոյս զազտնարանումն եմ
պահել: Այն կրօնը որ զուրկ է մի մեծ
յոյսից, նման է մի սրբազան սեղանի,
որի վրայ չկայ կենդանի կրակը: Այժմ
այդ բոցը աւելի պայծառութեամբ է
վառւում իմ հոգւոյս մէջ, եւ իր լոյ-
սով կարգացել եմ ուրիշ խօսքեր էլ,
որոնք նոյնպէս ճշմարտութեան աղ-
բիւրիցն են բղխում ու աւելի յստակօ-
րէն են խօսում «Յաղթական»-ի փա-
ռաւոր գալստեան մասին:

Այս խօսքերի հետ իր պատմութեան ի ծոցից նա դուրս հանեց եւ խնամքով իր ծունկերի վրայ բացաւ նուրբ մազազաթի երկու փոքրիկ գլաններ :

— Անցեալում, մեր հայրերի Բարեւոյն գալուց շատ առաջ, Քաղզէայում ապրում էին իմաստուններ, որոնք առաջին Մոզերին երկնքի գաղտնիքները սովորեցրին : Բէովրեան Բաղամբը նրանց մէջ ամենակարողներից մէկն էր : Լսեցէք նրա մարդարէութեան խօսքերին :

«Յակոբից մէկ Ասող է ծագում եւ Իսրայէլից մի գաւազան է բարձրանում» :

Տիգրանը, չրթունքները քամահարանքով վեր կախելով, ասաց .

— Այն ժամանակ Յուդան գերի էր Բարեւոյնի ջրերի մօտ եւ Յակոբի գաւազանները ծառայութեան մէջ էին մեր թագաւորների տիրապետութեան ներքեւ : Իսրայէլի ցեղերը ցրուած են այժմ լեռների մէջ անհովիւ ոչխարների նման, իսկ Յուդայի երկրում Հոովմի

լուծի տակ ապրող մնացորդիցն էլ ոչ ասող կը ծագի եւ ոչ էլ գաւազան կը բարձրանայ :

— Այդուհանդերձ, — պատասխանեց Արթաբանը, — մեր մեծ թագաւոր Կիւրոսի այնքան յարգած ու սիրած Բաղդասար իմաստունը, աեսիլների այդ կարող մեկնիչը, Երրայեցի Դանիէլն էր : Մեր ժողովուրդն իսկ նրան իբրեւ մի վստահելի մարգարէ եւ Յաւիտենականի խորհուրդների մի թարգման է ճանաչում : Ահաւասիկ նրա գերածը, — ասաց Արթաբանը եւ սկսեց կարգաւ միւս մագաղաթից . «Եւ իմացիր ու հասկացիր, որ Երուսաղէմը դարձեալ շինելու համար հրամանը դուրս գալուց մինչեւ Մեսիա իշխանը եօթը եօթնեակ եւ վաթսուներկու եօթնեակ կայ» :

— Բայց որդի՛ս, — ասաց հայր Արգարը տարակուսանքով, — դրանք խորհրդաւոր թուեր են : Ո՞վ կարող է դրանք մեկնել կամ դրանց իմաստը գտնել :

— Դրանց իմաստը յայտնուել է ինձ, ինչպէս նաեւ Մսկերից իմ երեք բարեկամներին — Մեկքոնին, Գասպարին եւ Բաղդասարին: Մենք պրպտել ենք Քաղղէացիներէ հին տախտակները եւ հաշուել ենք ժամանակը. այս տարւոան է զուգադիպում: Մենք ուսումնասիրեցինք երկիրները եւ այս տարուայ զարնանը տեսանք թէ ինչպէս ամենամեծ աստղերից երկուսը իրար էին մօտենում Չկան համաստեղութեան մէջ, որ Երբայեցիների Տունն է. այնտեղ մի նոր աստղ էլ տեսանք, որ փայլեց մի գիշեր եւ յետոյ անյայտացաւ: Այժմ այդ երկու մոլորակները դարձեալ իրար են մօտենում. այս գիշեր նրանց միաւորութեան ժամանակն է: Իմ երեք եղբայրները հսկում են Բորչիպպայի «Յօթը-Գնտեր» հինաւուրց տաճարի մէջ, Բարելոնիայում, եւ էլ՝ այստեղ: Եթէ աստղը դարձեալ երեւաց, նրանք տասն օր Տաճարի մէջ ինձ պիտի սպասեն, եւ յետոյ միասին Երուսաղէմ պիտի երթանք տեսնելու եւ երկրպագելու

այն խոստացուած Մեսիային, որ Իսրայէլի Թագաւոր պիտի ծնուի: Հաւատում եմ թէ նշանը պիտի երեւայ. եւ պատրաստ եմ ճանապարհուելու: Ծախել եմ տունս ու ամբողջ ստացուածքս եւ գնել եմ այս երեք գոհարները — մի շափիւղայ, մի կարմիր բուստ եւ մի մարդարիտ — Թագաւորին իրրեւ ընծայ տանելու: Ուստի խնդրում եմ ձեզ միանալ ինձ այս ուխտագնացութեան մէջ, որպէսզի միասին ուրախանանք երբ գտնենք մեր ծառայութեան արժանի Իշխանին:

Այս խօսքերի հետ նա դուրս հանեց իր դօտիի ամենախորը ծալքերից երեք խոշոր ու սքանչելի գոհարներ — մէկը կապոյտ՝ կարծես գիշերուայ երկնքից պոկուած մի կտոր լինէր, մէկը կարմիր՝ ծագող արեւի շողերից էլ աւելի, մէկն էլ յստակ՝ գերթ ձիւնածածկ լեռան կատարը վերջալոյսին — եւ իր ծունկերի վրայ բացուած մաղաղամների վրայ դրաւ:

Բայց իր բարեկամները օտարոտի

ու արտասովոր աչքերով էին նայում նրան: Տարակուսանքի եւ կասկածի քօղը ծածկեց նրանց դէմքերը ինչպէս մէզը, որ բարձրանում է ճահճներից բլուրները ծածկելու: Նրանք իրար նայեցին զարմանքով ու կարեկցութեամբ՝ անհաւատալի խօսքեր, խենթ տեսիլքի մի պատմութիւն կամ անկարելի ձեռնարկի մի առաջարկութիւն լսողների պէս:

Վերջապէս Տիգրանն ասաց.

— Արթաւա՛ն, սա մի սին երազ է որ դալիս է աստղերը չափից աւելի գիտելուց եւ վսեմ խորհուրդների յայդքներից: Աւելի իմաստութիւն է ժամանակը Կարայի կրակին նուիրուած նոր Տաճարի համար դրամ ժողովելու համար գործածել: Իսրայէլի կործանած ցեղից երբեւիցէ որեւէ թագաւոր պիտի չը բարձրանայ, ոչ էլ լոյսի եւ խաւարի մշտնջենական պայքարը պիտի վերջանայ: Սրանց սպասողը չուքերի ետեւից վազողի կը նմանի: Երթաս բարի:

— Այս բաների մասին ոչ մի ծանո-

թութիւն չունեմ, — ասաց երկրորդը, — եւ իբրեւ արքունի դանձի պահապան, պաշտօնս ինձ ախտեղին է կապում: Որոնումը ինձ համար չէ, իսկ եթէ դու անպատճառ պիտի գնաս, բարի ճանապարհ:

Երրորդն ասաց.

— Տանս մէջ ննջում է իմ նորահարսը. ոչ կարող եմ նրան ձգել, ոչ էլ կարող եմ նրան վերցնել ինձ հետ այս օտարոտի ճամբորդութեան մէջ: Այս որոնումը ինձ համար չէ. աղբուհանդերձ յաջողութիւն քեզ ուր որ էլ քայլերդ քեզ առաջնորդեն: Արդ, երթաս բարի:

Վերջինն էլ ասաց.

— Հիւանդ եմ ես եւ ճամբրի դըժուարութիւնները կրելու անկարող. բայց եթէ դու գնալու լինես ծառաներիցս մէկը պիտի ուղարկեմ ճամբորդութեանդ մասին ինձ տեղեկութիւններ հաղորդելու:

Այսպէս մէկիկ-մէկիկ ամենքը մեկնեցին Արթաւանի բնակարանից:

Սակայն հայր Աբգարը, որ ամենքից տարիքոտն էր ու Արթարանին ամենքից աւելի սիրողը, յապաղեց մինչեւ որ ամենքը հեռացան. ապա յարեց ծանրութեամբ.

— Որդի՛ս, կարելի է ճշմարտութեան լոյսը երկնքում երեւացած այս նշանի մէջ է. այդ պարագային քեզ վստահապէս Խշիւանին եւ իր մեծ փառքին պիտի առաջնորդէ: Կամ կարելի է թէ, ինչպէս Տիգրանն ասաց, դա լոյսի ստուերն է միայն. այդ դէպքում դրան հետեւողը երկար պանդխտութիւն եւ ապարդիւն որոնում պիտի վստահէ: Այդուհանդերձ, որդի՛ս, աւելի լաւ է լաւագոյնի նոյնիսկ ստուերին հետեւել, քան թէ վատթարով բաւականանալ. եւ յիրաւի բոլոր նրանք ովքեր ուզում են սքանչելի բաներ տեսնել պէտք է պատրաստ լինեն յաճախ մեն-մենակ ճամբորդելու: Ես չափազանց տարիքոտ եմ մի այսպիսի ճամբորդութեան համար, բայց իմ սիրտս պիտի ընկերակցի քեզ ուխտագնացութեանդ մէջ

ցերեկ եւ գիշեր, եւ որոնումիդ արգիւնքը պիտի իմանամ: Երթաս խաղաղութեամբ:

Ու այսպէս միւսների հետ նա էլ մեկնեց ու հեռացաւ արծաթեայ աստղերով ընդելոյց այն լազուր սենեակից, Արթարանին միայնակ ձգելով:

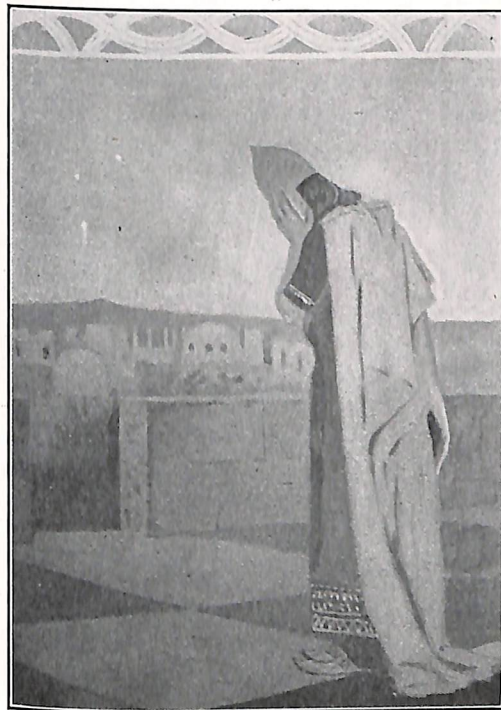
Նա հաւաքեց իր գոհարները եւ դարձեալ իր գօտիի մէջ տեղաւորեց: Երկար ժամանակ դիտում էր սրբազան կրակը, որ պլպլաց ու մարեց. ապա քայլեց սրահի միջով, բարձրացրեց ծանրը վարագոյրը եւ զոյգ մուգ կարմիր պորփիւրէ սիւների միջից անցնելով, տանիքը բարձրացաւ:

Աղմուկը, որ դեռ երկիրն իր քնից չ'արթնացած բարձրանում է, արդէն սկսուել էր. զով սիւքը, արեւածագի աւետարերը, փչում էր Որոնթէս լեռան բարձր ու ձիւնածածկ հեղեղատներից: Թռչունները, կէս արթուն, ուստոտում էին դայլայլելով սոււացող տերեւների մէջ. այգիների հասուն ոգ-

կոյղների բոլոր փչում էր մեղմ գե-
փիւտի հետ:

Հեռում, արեւելեան դաշտավայ-
րերի վրայ, տարածւում էր ճերմակ
մշուշը՝ ինչպէս մի լիճ: Այնտեղ, ուր
Զաղրուշի սուր կառարը սեպածեւ ճեղ-
քում էր արեւմտեան հորիզոնը, երկին-
քը ջինջ էր ու յստակ: Լուսընթացն ու
Երեւակը չարժւում էին միասին տա-
րածութեան մէջ գերթ բոցեղէն երկու
գնախիւներ՝ իրար մէջ ձուլուելու շատ
մօտ:

Մինչ Արթարանը գիտում էր այդ
մոլորակները, ներքեւի խաւարից մի
լազուր փայլակ ցոլաց, որ ծիրանա-
գոյն փայլով պարուրուելով լուսա-
փայլ բոսորագոյն մի գնախ փոխուե-
ցաւ, թաւալելով գէպի վեր ակնախառն
ճերմակութեան հասնող զաֆրանի եւ
նարնջի ճառագայթների միջով: Փոք-
րիկ եւ անհունորէն հեռու, բայց եւ կա-
տարեալ իր բոլոր մասերի մէջ, բարա-
խում էր գնախիկը վիթխարի կամարի
մէջ, կարծես Մոզի երեք գոհարները

«—Այս նշանն է, ասաց նա:»

լինէր, որ իրար ձուլուել լոյսի մի կեն-
սալից սիրտ էին դարձել:

Նա խոնարհեցրեց իր գլուխը եւ իր
ձեռքերով աչքերը ծածկեց:

— Այս նշանն է, — ասաց նա, —
Թագաւորը գալիս է. ես պիտի գնամ
նրան դիմաւորելու:

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՋՐԵՐԻ ՄՕՏ

Բ Ա Բ Ե Լ Ո Ն Ի Ջ Ր Ե Ր Ի Մ Օ Տ

Վասդան, Արթարանի ամենաթեթեւ նոյնը, կազմ ու պատրաստ սղասել էր ամբողջ գիշերը իր գոմում անհամբեր տոփելով սալալատակը եւ թափահարելով իր սանձը, կարծես բաժանելիս լինէր իր տիրոջ մտադրութեան անձկութիւնը:

Թռչուններն իրենց վաղորդեան ուրախ երգերով դեռ օդը չը լեցրած ու ճերմակ մշուշը զաշտավայրերից դեռ չը բարձրացած, Միւս Մօդը թամբի էր արդէն եւ սրարչաւ կտրում անցնում էր մեծ պողոտան, որ երկարում էր Որոնթէս լեռան արեւմտեան ստորտով:

Ո՛րքան սերտ, ո՛րքան մտերմիկ է դառնում բնկերակցութիւնը ձիաւորի ու իր սիրական երկփարի միջեւ երկար ճամբորդութեան բնթացքում: Լսիկ ու խեղացի մի բարեկամութիւն է դա, մի ներքին յարաբերութիւն, որի մէջ բառերի կարիքը չի գլացւում:

Նրանք խմում են ճամբրի եզերքի նոյն ազրիւրից եւ քնում հսկող նոյն աստղերի հովանիի ներքեւ: Միասին են վայելում վերջալոյսի դերող հմայքը եւ արչալոյսի կենսաբեր բերկրանքը: Տէրն իր ուտելիքի իւրաքանչիւր պատառը բաժանում է իր սոված ընկերոջ հետ, նրա նուրբ ու խոնավ չըրթունքների շոյանքը զգալով իր արիւնքի մէջ երբ նա սկսում է իր բաժին հացի կտորը իր տիրոջ ձեռքերի մէջ ուտել:

Առաւօտեան աղջամղջին իր քնկոտ երեսի վրայ զգալի տաքուկ ու հաճելի չնչի մեղմիկ շարժումից արթնանում է նա ու նայում վեր, իր հաւատարիմ ուղեկցի աչքերին, որ կազմ ու պատրաստ սպասում է օրուայ աշխատանքին: Այս անբարբառ համակրանքի, այս լուրի սիրոյ համար նա անշուշտ չնորհակալ պիտի լինի իր Աստուծուն — ինչ անունով էլ որ Նրան կանչելիս լինի — եթէ միայն հեթանոս կամ անհաւատ է: Նրա առաւօտեան աղօթքը այս կրկնակի օրհնութիւնը պիտի պարու-

նակէ: «Աստուած, օրհնի՛ր մեզ երկուսիս, ձիուն ու իր հեծեալին, եւ պահի՛ր մեր ոտքերը անկումից ու մեր հոգիները՝ մահուանից»:

Ապա վազորդեան զով օդի մէջ սրնթաց ամբակները սկսում են իրենց եռանդուն նուազը դուփել ճանապարհի երկարութեամբ, կարծես տոն տալով երկու սրտերի զարկերին, որ միեւնոյն տենչանքովն են բոցավառ՝ յաղթել միջոցը, կտրել տարածութիւնը եւ ճամբորդութեան հանգրուանին հասնել:

Արթարանը իսկապէս լաւ եւ իմաստութեամբ պիտի քշէր իր ձին եթէ ուզում էր միւս Մոգերի հետ դրած ժամանակը պահել, քանի որ ճամբան հարիւր յիսուն ֆարսաղ էր եւ օրական ամենաշատը տասնեւհինգը կարող էր անցնել: Բայց նա լաւ դիտէր վասդայի կարողութիւնը, ուստի եւ յոռաջանում էր առանց անձկութեան, ամեն օր որոշուած տարածութիւնն անցնելով, թէեւ պէտք էր ճամբան շարունա-

կել մինչեւ ուշ գիշեր եւ ոտքի ելնել արեւածագից շատ առաջ:

Այսպէս, նա անցաւ Որոնթէս լեռան մութ դառիվայրերը՝ հարիւրաւոր հեղեղների քարքարոտ ընթացքներովը ակօսուած:

Անցաւ նաեւ Նիսանի հարթ դաշտավայրերը, ուր ընդարձակ արօտների վրայ երամակներով արածող հրօշակաւոր ձիերը ցնցում էին իրենց բաշերը Վասդան մօտենալիս եւ յանկարծակի սրանում հեռու, բազմաթիւ սրմբակների որոտի տակ: Վայրի թռչունները յանկարծ բարձրանում էին երամներով մօրուտ մարդերից եւ մեծ խումբերով ճախրում անհամար թեւերի շողշողուն յոյգքով եւ վարմանքի սուր ճիւղերով:

Նա կտրեց անցաւ Կոնքարարի արդասաւոր դաշտերը, ուր զովուուղ գետնի փոշին լեցնում էր օդը ոսկի մշուշով եւ կիսովին ծածկում Աստարթէի վիթխարի տաճարը, իր չորս հարիւր սիւներով:

Բաղիստանում, ապառաժի աղբւրներով ոռոգուն այգիների մէջ, նա երկար դիտեց այն լեռը, որի ահագին ու խորտուրորտ ճակատը կախում էր ճանապարհի վրայ. բարձրում, յաւիտենական ժայռի երեսի վրայ նա տեսաւ Դարէհ թաղաւորի քանդակուած պատկերը՝ պարտուած թշնամիներին կոխկռտելիս, ինչպէս նաեւ իր պատերազմների ու յաղթանակների փքուն ցանկը:

Շատ ցուրտ ու ամայի կիրճերի վերայով, բլուրների հողմահար լանջերի երկարութեամբ տանջանքով սողոսկելով, շատ սեւ լեռնանցքների միջով — ուր ունում էր գետը ու յառաջ նետւում վայրենի ուղեցոյցի նման — ժրպտուն շատ հովիտների, որթերով ու պտղատու ծառերով լեցուն դեղին կլրաքարի դարատափերի միջով, Կարինէի կաղնու պուրակներից եւ դահավէժերով պարսպուած Զազրուշի մութ դռներից, Կալա հին քաղաքի միջով — ուր շատ տարիներ առաջ Սամարացի-

ները գերի էին պահուել,— նորից դեպի դուրս — ուր շրջակայքի բլուրներին մէջ փորուած գորաւոր մուտքի մօտ ժայռի վրայ քանդակուած տեսաւ Մուղութեան Քահանայապետի պատկերը՝ վեր բռնած ձեռքերով, կարծես օրհնելիս լինէր ուխտաւորներին դարէ դար, — ապա ծայրէ ի ծայր դեղձի ու թուզի անտառներով լեցուն նեղ կիրճի միջով — ուր Գինգէս գետը փրփրալով վազում էր նրան դիմաւորելու, — բրնձի բնդարձակ դաշտերի վրայով — ուր տարածւում էր աշնանային մահացու մշուշը, — գետի հոսանքի երկարութեամբ, կաղամախի եւ հնդկարմաների երերուն ստուերների տակով, ցածուկ բլուրներով, ողորկ հարթավայրերով — ուր ճամբան նետի պէս ուղղւած երկարում էր թփուտ դաշտերի եւ խանձուած մարդերի միջով, — Կթեսիֆոն քաղաքից, ուր Պարթեւ կայսրերն էին թագաւորում, եւ Սելեւկիայից, Ալէքսանդրի շինած մեծ մայրաքաղաքից, — անցնելով Տիգրիսի

աղմկալից հեղեղների եւ բազմաթիւ նեղուցներովն Եփրատի, որ դեղին էր հոսում արտերի մէջ, — Արթարանը յառաջ էր սլանում շարունակ, մինչեւ որ տասներորդ օրուայ երեկոյին հասաւ մարդաշատ Բարելոնի խորտակուած պարիսպների ստորոտը:

Վասդան գրեթէ ուժասպառ էր դարձել: Արթարանը ուրախութեամբ կ'ուզէր քաղաքը մտնել իրենց համար հանգիստ եւ սնունդ փնտռելու, սակայն նա գիտէր թէ զեռ երեք ժամուայ ճանապարհ կար մինչեւ «Եօթը Գնտեր» ճամարը, ուր կէս գիշերից առաջ ինքը պիտի հասնէր, եթէ ուզում էր իրեն սպասող բնիկներին այնտեղ գտնել: Ուստի կանգ չ'առաւ, այլ թփուտ դաշտերի միջով անյողգողդ-յառաջացաւ:

Արմաւենիների պուրակը դալուկ ծովի մէջ մռայլութեան մի կղզու էր նմանում: Վասդան ստուերների մէջ մտնելով, դանդաղեցրեց իր քայլերը եւ սկսեց իր ճամբան աւելի խնամքով որոնել:

Ստուերները ամենալերջի ծայրում կարծես զգուշացումի մի սարսուռ անցաւ նրա մարմնով. վտանգի կամ զգուարութեան հոտ առաւ նա. նրա սրտում ոչ թէ վախճելու, այլ ընդհակառակը աւելի նախադատրաստուած ու իմաստութեամբ այն գիմագրաւութիւնը կար, ինչ որ մի լաւ ձիու սովորութիւնն է: Պուրակն անշարժ էր ու լուռ, որպէս գերեզման. ոչ տերեւ էր շարժուած, ոչ թռչուն՝ երգում: Վաստան շատ զգուշութեամբ էր վերցնում իր քայլերը, գլուխը կախ ձգած, մերթնդմերթ ու շիմութեամբ փնջացնելով: Ի վերջոյ անձկութեան ու սոսկումի մի արագ շունչ քաշեց եւ վերջին արմաւենու ստուերի տակ երկարուն մի մութ զանգուածի գիմաց անշարժ կանգնեց, ամբողջ մարմնով գոգալով:

Արթարանը վայր իջաւ: Աստղերի աղօտ լոյսի տակ տեսաւ մարդկային մի կերպարանք՝ ճամբի երկարութեամբ ձգուած: Մաշուած հագուստից ու տրժ-

զոյն երեսի ուրուագծից դատելով, հաւանաբար նա մէկն էր ներայեցի խեղճ տարադիրներէց, որ մեծ թուով գեռ սպրում էին այդ շրջանում: Նրա գունատ մորթը, մագաղաթի պէս չոր ու դեղին, նշան էր մահաբեր տենդի որ աշնան եղանակին աւերում էր այդ դաւաճները: Մահուան դալուկը զրոշմուել էր արդէն նրա ծայրած ձեռքերի վրայ. երբ Արթարանը նրա ձեռքն արձակեց, բազուկն անշարժ ընկաւ իր անդգայ կրծքին:

Նա ետ դարձաւ սիրտը կարեկցութեամբ լեցուն, ձգելով մարմինը այն տարօրինակ թաղման որ Մոզերը ամենապատշաճ են համարում՝ անապատի թաղումը, որից ցիններն ու անդդերն են բարձրանում զապտադողի, աւաղի վրայ ձերմակ ոսկրների մի կոյտ միայն ձգելով:

Բայց հէնց որ նա դարձաւ, երկար, նուաղկոտ ու հոգեւին մի հառաչք դուրս թռաւ մարդու շրթունքներից: Նրա թուխ ու ոսկրոտ մատները մի

ցնցումով փակուեցան Արթաբանի պատմութեան ջղանցքին եւ ամուր բռնեցին: Նրա սիրտը մինչեւ կոկորդը բարձրացաւ, սակայն ոչ թէ վախից, այլ այս կոյր ուշացումի անտանելիութեան դատը տհաճութիւնից:

Ի՞նչպէս կարող էր նա այս խաւարի մէջ մնալ մի մեռնող օտարականի ինամեւում համար. մարդկային կեանքի այս անծանօթ բեկորը ի՞նչ էր ուզում **իր դոթիցն ու ծառայութիւնից**. եթէ նոյնիսկ մէկ ժամ վարանելու լինէր այստեղ, դժուար թէ կարողանար Բորչիպպա հասնել որոշուած ժամանակին: Իր բնկերները պիտի մտածէին թէ նա թողել է ճամբորդելու միտքը, եւ առանց իրեն պիտի մեկնէին. ինքը պիտի կորցնէր իր որոնումը:

Բայց եթէ նա հիմա իր ճամբան չարունակէր, մարդը անշուշտ պիտի մեռնէր: Մինչդեռ եթէ սպասէր, թերեւս կարելի լինէր նրա կեանքը վերադարձնել: Նրա հոգին ճգնաժամի ստիպողականութեան տակ հեռում էր ու

յուզում: Իր աստուածային հաւատքի մեծ վարձատրութիւնից մի՞թէ պիտի զրկուէր մարդկային սիրոյ մի փոքրիկ գործի համար: Մի՞թէ պիտի չեղուէր աստղից, նոյնիսկ մի վայրկեան, մի բաժակ սառը ջուր տալու մի խեղճ ու մեռնող Երբայեցու:

— Ճշմարտութեան ու Մաքրութեան Աստուած, — աղօթեց նա, — առաջնորդիր ինձ սուրբ շաղով, իմաստութեան ճանապարհով, որ միայն Բեզ է յայտնի:

Ապա դարձաւ դէպի հիւանդ մարդը, բացաւ նրա բուռը եւ արմաւենու ստուերի տակ, փոքրիկ թումբի վրայ տարաւ:

Արձակեց նրա փաթթոցի խիտ ծալքերը եւ բացաւ պատմութեանը ներս ընկած կրճքից վեր: Մօտիկ առուններից մէկից ջուր բերաւ ու նրա ճակատն ու շրթունքները թրջեց. ապա մի դեղ պատրաստեց, որ միշտ իր գօտիի մէջ էր պահում — Մոզերը աստղադէտ լինելու չափ բժշկիչներ էլ էին — եւ կա-

թեցրեց նրա գունատ շրթունքների մէջ :
Ժամերով աշխատում էր նա մի հմուտ
բժշկի նման . ի վերջոյ մարդու ոյժերը
վերադարձան : նա վեր կացաւ նստեց ու
սկսեց շուրջը դիտել :

— Ո՞վ ես դու, — հարցրեց նա այդ
չրջանի կոշտ բարբառովը, — ինչո՞ւ
ինձ դտար վերապրեցնելու համար .

— Ես Արթարան Մոզն եմ, Եկ-
րատան քաղաքից, գնում եմ Երուսա-
ղէմ փնտոելու նրան որ պիտի ծնուի
իրբեւ Հրէաների Թագաւոր, մի մեծ
Իշխան եւ Այատարար համայն մարդ-
կութեան : Չեմ համարձակուում աւելի
ուշանալ, քանի որ ինձ սղասող կարա-
ւանը կարող է մեկնել առանց ինձ : Բայց
ահա քեզ ամեն ինչ որ մնացել է իմ
հացից ու գինուց, նաեւ բուժիչ խո-
տեր : Երբ լիովին կազդուրուես, կարող
ես Բաբելոնի տների մէջ Երրայեցւոց
ընակարանները դառնել :

Երրայեցին իր դողդոջուն ձեռքե-
րը հանդիսաւորութեամբ դէպի երկինք
բարձրացնելով, ասաց .

— Արրահամի, Իսահակի եւ Յա-
կոբի Աստուածը օրհնէ ողորմածի ճամ-
բորդութիւնը եւ խաղաղութեամբ իր
փափաղած հանգրուանին հասցնէ : Սա-
կայն կա'ց, որեւէ բան չունեմ քեզ փո-
խարինելու համար, միայն կարող եմ
քեզ ասել թէ ո՛ւր պիտի փնտոես Մե-
սիան . քանի որ մեր մարգարէները դը-
րել են թէ նա ոչ թէ Երուսաղէմում ալլ
Յուդայի Բեթլէհէմում պիտի ծնուի :
Թող Տէրը քեզ ազահով այնտեղ հաս-
ցնէ, որովհետեւ դու զթացիր հիւան-
դիւ :

Կէս գիշերից շատ էր անցել արդէն :
Արթարանը չտապով հեծաւ իր ձին, որ
կարճ հանգստից կազդուրուած, աշ-
խոյժով սլացաւ լուիկ մարգերի միջով
ու գետի ջրանցքներից : Իր մնացած
ոյժը ի դորձ դնելով սրանում էր նա
գետնի վրայով եղջերուի նման :

Բայց արեւի առաջին ճառագայթ-
ները նրա առջեւ տարածեցին Արթա-
րանի երկարուն ստուերը, երբ նրանք
ճամբորդութեան վերջին շրջանը մտան :

Արթարանի աչքերը, որ անձկութեամբ
դիտում էին Նիմրուզի մեծ պարիսպն
ու «Յօթը Գնաւեր» Տաճարը, չը կարո-
ղացան իր բարեկամների ամենադոյզն
հետքն իսկ նշմարել:

Բազմերանց դարատափերը, — ե՛ւ
սեւ, եւ՛ նարնջի ու կարմիր, եւ՛ դեղին,
եւ՛ կանաչ ու կապոյտ, եւ՛ ճերմակ—
բնութեան ցնցումներից պատառուտուն,
եւ մարդկային բոնութեան շարունա-
կական հարուածների տակ փչրուած,
փայրիրում էին դեռեւս, ինչպէս աւեր-
ուած ծիածանը ցերեկուայ լոյսի տակ:

Արթարանը արագութեամբ ձին քը-
չեց ու բլրի չորս կողմը պտտեց. ապա
վայր իջաւ ձիուց, մազլցեց ամենա-
բարձր դարատափը ու նայեց դէպի
արեւմուտք:

Ճահճուտների անհուն ամալութիւնը
երկարում էր մինչեւ հորիզոնը եւ անա-
պատի եզերքը: Բոտորները ցցուել էին
անշարժ լճակների մօտ եւ չափալները
պահւտում էին ցածուկ թփերի մէջ.
սակայն Մողերի քարաւանի հետքն իսկ

«Վերցրեց ու կարդաց»

չէր երեւում, ոչ մօտերում, ոչ էլ հեռ-
ւում:

Դարատափի եզերքին կոտրատուած
աղիւտների մի կոյտ տեսաւ, տակը՝
մազաղաթի մի կտոր: Վերցրեց ու
կարդաց:

«Մենք քեզ սպասեցինք մինչեւ կես գիշե-
րից էլ անց. չենք կարող աւելի ուշանալ:
Մենք գնում ենք Թագաւորին փնտռելու: Հե-
տեւիք մեզ անապատի միջով:»

Արթաւանը նստեց գետնին ու ձեռ-
քերովն երեսը ծածկեց:

— Ի՞նչպէս կարող եմ անապատն
անցնել, — ասաց նա, — առանց ուտե-
լիքի եւ մի յոգնած ձիով: Բարեւոն
պիտի վերադառնամ ու ծախեմ շափիւ-
ղաս եւ ուղտերի մի կարաւան ու ճա-
նապարհի պաշար գնեմ. կարելի է թէ
երբէք էլ չը հասնեմ իմ բարեկամնե-
րիս: Միայն ողորմած Աստուածը գի-
տէ թէ արդեօ՞ք ողորմութիւն անելու
համար ուշանալով պիտի զրկուե՞մ Թա-
գաւորի երեսը տեսնելուց:

ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՆԿԱՆ ՍԻՐՈՅՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՆԿԱՆ ՍԻՐՈՅՆ ՀԱՄԱՐ

Լուեց ամէն ինչ երազների աշխարհում ուր Միւս Մոգի պատմութիւնն էի լսում. ու այս լուսթեան միջով տեսնում էի նրա կերպարանքը, թէպէտեւ չատ ազօտ, որ ընթանում էր անապատի տխուր ծառերի վրայով իր ուղտի մէջքին նստած, միշտ գէպի առաջ օրօրուելով գերթ մի նաւակ՝ ալիքների վրայ:

Մահն իր դաժան սուկանք տարածում էր նրա շուրջը: Քարքարոտ հողը պտուղ չ'ունէր, բայց միայն փշեր ու տատանկներ:

Ժայտերի դորշ շրթները դուրս էին ցցուել ախտեղ ու ախտեղ երկրի մակերեսի վրայ, հիւժուած հրէշների կրմախքի սկէս:

Չոր ու անհիւրընկալ լեռնաշղթաները, հինաւուրց ցամաք հեղեղատնեւրով պատառոտուն, բարձրանում էին նրա գիմաց ճերմակ ու մեռելատիպ, որպէս սպիներ բնութեան երեսի վրայ:

Անկայուն աւաղի վտանգաւոր բլուրները
զերեզմանները պէս կուտակուել էին
հորիզոնի երկարութեամբ: Յերեկը
կատաղի տօթը ճնշում էր զողացող օդի
վրայ իր անտանելի ծանրութեամբ. որ-
եւէ արարած չէր շարժուում մարդ երկ-
րի երեսին, միայն վախա թակերն էին
սողոսկում արեւակէզ թփերի մէջ եւ
մողէսները անհետանում ժայռի հագար
ու մի ճեղքերում: Գիշերը ցերեկուայ
տօթին յաջորդում էր դառնաշունչ ու
հարուածող ցուրտը. ամայութեան մէջ
չազալներն էին թափառում ու հաջում,
մինչ առիւծն իր ահաւոր մոնչիւնով
զզրզեցնում էր մթին հեղեղաւերը:

Այսպէս, տօթի ու ցրտի միջով
շարժուում էր Մողը հաստատակամ միշտ
յառաջ:

Ապա տեսայ Արանա ու Փարփար
զետերի վտակներովը ոռոգուած Դա-
մասկոսի պարտէզներն ու ալդինները,
բողբոջուն ու զտոխվայր մարդերով եւ
զմուռսի ու վարդերի թփուտներով
պճնուած: Տեսայ նաեւ Հերմոն լեռան

երկայնաճիգ ու ձիւնածածկ կատարը,
եւ՝ մայրիկների ստուերախիտ պուրակ-
ները, եւ՝ Յորդանանի հովիտը, եւ՝
Գալիլիայի լճի կապոյտ ջրերը, եւ՝
էզդրելիայի արզաւանդ գաշտավայրը,
Եփրեմի բլուրներն ու Յուզայի լեռ-
նաշխարհը: Այս բոլոր վայրերի մի-
ջով հետեւում էի Արթարանին, որ ան-
յողդողդ ընթանում էր միշտ յառաջ
մինչեւ որ հասաւ Բեթլէհէմ, ուր ճիշտ
երեք օր առաջ Արեւելքի երեք Մողերը
գալով գտել էին Մարիամին ու Յով-
սէփին մանուկ Յիսուսի հետ, եւ իրենց
ընծաները — ոսկի, կնարուկ եւ զմուռս
— նորածին Թագաւորին մատուցելով
վերադարձել էին:

Յառաջանում էր Միւս Մողը՝ յոդ-
նած, բայց յոյսով միշտ զուարթ, իր
հետ տանելով իր կարմիր բուստն ու
մարդարիտը Թագաւորին մատուցելու:
«Այժմ, — ասում էր նա ինքնիրեն, —
վերջապէս պիտի գտնեմ Նրան, թէեւ
մենակ եւ իմ եղբայրներից յետոյ: Այս
է այն վայրը որի մասին, ինչպէս որ

Երբայեցի տարազիրն առաց, գրեւ են մարգարէները. աշտակ պիտի տեսնեմ մեծ լոյսի ծագելը: Բայց նախ իմ բարեկամների այցելութեան մասին պիտի տեղեկանամ եւ թէ արդեօք աստղը նրանց գէպի ո՞ր տունն է առաջնորդել եւ ու՞մն են մատուցել իրենց ընծաները:»

Գիւղի փողոցները կարծես ամաշտակ էին եւ Արթարանը զարմանում էր թէ արդեօք մարդիկ բոլո՞րն էլ բլուրների արօտներն են գնացել իրենց զօտները տուն բերելու:

Քարաչէն ու ցածիկի մի խրճիթի բաց դռնից կանացի մի ձայն լսեց. նա երգում էր մեղմօրէն: Մոզը ներս մտաւ ու տեսաւ մի մատղաշ կին իր մանկիկը քնացնելիս: Կինը նրան պատմեց հեռուոր Արեւելքի օտարականների մասին թէ ինչպէս երեք օր առաջ երեւացել են գիւղում ասելով թէ մի աստղ իրենց առաջնորդել է աշտակ ուր Նազովրեցի Յովսէփն իր կնոջ ու նորածին մանկան հետ իջեւանել էր, եւ թէ ինչ-

պէս նրանք մանկանը երկրպագել ու թանգագին նուէրներ են մատուցել:

— Սակայն ճամբորդները յանկարծ անհետացան՝ ինչպէս որ եկել էին. մենք վախեցանք նրանց օտարոտի այցելութիւնից եւ չը կարողացանք հասկանալ այդ այցի իմաստը. Նազովրեցին մանուկն ու իր մայրը առնելով այդ գիւղերն եւ եթ ծածուկ փախաւ. չչուկներ կային թէ նրանք չա՛տ հեռու են գնում, գէպի Եգիպտոս: Այն օրից ի վեր գիւղի վրայ գիւթութիւն կայ. մի չար բան է սպասւում: Ասում են թէ Հոովմայեցի զինուորները Երուսաղէմից դալիս են մեզ վրայ նոր տուրք դնելու. մեր տղամարդիկ հօտերն ու խաչինքներն առել տարել են հեռուոր բլուրները եւ այնտեղ ծածկուել, այս տուրքից ազատ մնալու համար:

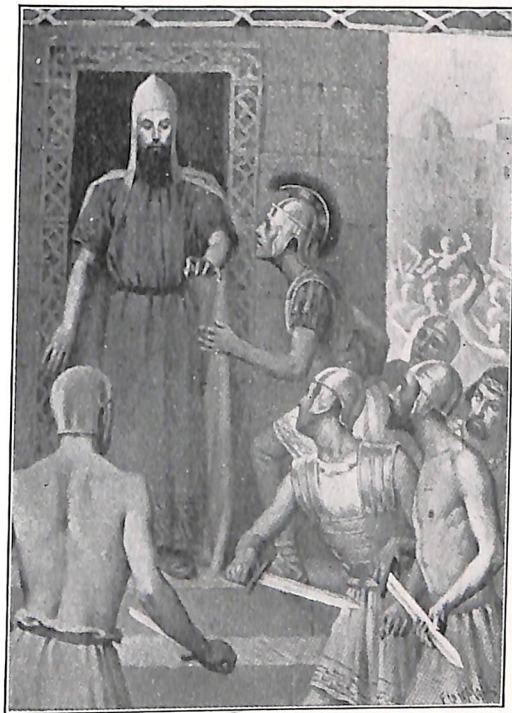
Արթարանը լսում էր նրա անկեղծ ու երկչոտ խօսակցութիւնը, մինչ փոքրիկ մանուկը մօր գրկից իրեն էր նայում ու ժպտում, կարմրիկ ձեռքերը մեկնելով նրա կրծքի սուկէ թեւաւոր

օղակը բռնելու համար: Արթարանի սիրտը յուզուեց այս հպումից. կարծես **թէ սիրտը ու վատահոլթեան մի** ողջոյն էր այդ ուղղուած մէկին որ երկար ճամբորդել էր միայնութեան ու վարանումներէ մէջ, պայքարելով ի՛ր իսկ կասկածներէ եւ վատերէ դէմ ու այսպէս հետեւելով՝ մի լոյսի որ այժմ ամպերէ մէջ էր ծածկուել: «Ինչո՞ւ այս մասնակը չը լինէր «Խոստացուած Իշխան»-ը», — թաղաւորները սրանից աւելի խոնարհ տոներէ մէջ են ծնուել. աստղերի սիրականը կարող է նոյնիսկ խորճիթից բարձրանալ: Սակայն իմաստուն Աստուծուն բարի չի թուացել այսքան շուտ ու այսքան դիւրութեամբ իմ որոնումը վարձատրել: Եւ որին փրկատուութիւն է իմ առջեւից. ես թագաւորին պիտի հետեւեմ մինչեւ Եգիպտոս:»

Բայց Արթարանը չտալով զնաց եւ տան զրօնի զոռն չէմքին կանգնեց: Նրա լայն թիկունքը լեցնում էր ամբողջ մուտքը մի կողմից միւսը, մինչ իր ճերմակ խոյրի կատարը զիպչում էր զոռն զրանդիքին:

Զինուորները բարձրանում էին փողոցն ի վեր արիւնաթաթաւ ձեռքերով եւ դաշոյններով: Օտարականին իր օտարոտի հագուստները մէջ տեսնելով, յանկարծակիի եկան նրանք ու զարմանքով վարանեցին յառաջանալ: Ուրմբապետը զոռնը մօտեցաւ մէկ կողմ հրելու Արթարանին, որ անշարժ կանգնել էր իր տեղում: Նրա գէմքն աշնան անդուր էր, որ կարծես թէ աստղերն էր զիտում. նրա աչքերում վառում էր աշնան շողերը որի գէմ վալրենի ընծառիւծն անդամ կծկում է ու վալրազ բարակն իսկ զեանին միւսում իր ցաթքի մէջ: Արթարանը լուրթեամբ զինուորին մի վալրիկան սրահելով, ցած ձայնով նրան ասաց.

— Բռլորովին մենակ եմ ես այս—

«Բռլորովին մեկնակ եմ ես այստեղ»

տեղ եւ սպասում էի այս գոհարը խո-
հեմ գնդապետին տալ որ ինձ հանդիստ
ձգէ :

Կարմիր բուստը իր ասիի մէջ չող-
չողում էր գերթ արեան մի խոչոր կա-
թիլ :

Գնդապետը գոհարի փայլից հիա-
ցաւ : Նրա աչքերի բերբեր ուռեցին
ցանկութեամբ եւ տենչանքի կարծր գի-
ծերը խորհմեցին նրա չրթունքների
չուրջը : Նա ձեռքը մեկնեց եւ գոհարն
ստաւ :

— Յառա՛ջ, — բղաւեց նա իր գին-
ուորներին, — այստեղ երեխայ չը կայ,
տունը հանդարտ է :

Աղաղակն ու գէնքերի շառաչը ան-
ցաւ փողոցն ի վայր, ինչպէս որսահա-
լածի յանդուգն կատաղութիւնը սուրում
անցնում է շատ մօտիկ այն թաղստո-
ցին ուր զողացող եղջերուն է պահուած :

Արթարանը նորից խրճիթը մտաւ .
նա իր երեսը գէպի Արեւելք դարձրեց
ու աղօթեց . «Աստուած ձգժարտու-

Թեան, ներիր իմ մեղքը. մանկան կեանքը փրկելու համար չ'եղած բանն առաջի: Իմ երկու ընծաներն էլ գնացին. այն ինչ որ Անտուան համար էի սրբազործել, մարդու համար դործածեցի: Արդեօք արժանի պիտի լինե՞մ երբեւիցէ Արքայի երեսը տեսնելու:»

Բայց նրա ետեւում՝ չուքի մէջ ուրախութիւնից արտասուող կինը մըմընջում էր շատ մեղմօրէն.

— Քանի որ դու իմ մանկան կեանքը փրկեցիր, Եհովան օրինէ քեզ եւ պահէ քեզ. Եհովան պայծառացնէ իր երեսը քեզ վրայ եւ ողորմի քեզ. Եհովան բարձրացնէ իր երեսը քեզ վրայ եւ խաղաղութիւն տալ քեզ:

ՅԱԻԵՐԻ ՄԻՋՈՎ

ՅԱԽԵՐԻ ՄԻՋՈՎ

Դարձեալ լռութիւն տիրեց Երազ-
ների Աշխարհում, աւելի խորը ու աւե-
լի խորհրդաւոր. եւ ես հասկացայ թէ
Արթարանի տարիները սահում էին ա-
րագութեամբ թանձր մշուշի անդոր-
րութեան միջով: Շրջապատող այդ
մէջի մէջ երբեմն-երբեմն նշմարում էի
նրա կեանքի դետը, որ տեղ-տեղ վալ-
լում էր իր հոսանքը պարուրող շուքերի
միջից:

Նրան տեսայ մարդաշատ Եղիպտոս-
սի խութանի մէջ, Բեթլէհէմից եկող
ընտանիքի հեաքերը փնտռելիս եւ Հե-
լիօպոլիսի ժանտաթղենիներն ու Նեղոսի
սի ափին կառուցուած Նոր-Բաբելոնի
Հոսիմէական ամրոցներն պարիսպներն
ստորոտում դանելով հեաքեր՝ այնքան
վախ ու աղօտ, որ շարունակ կորչում
էին նրա առջևից ինչպէս դեանդրի խո-
նաւ աւաղի վրայ դրոշմուած ոտքի հեա-
քերը, որ վալլում են մի վայրկեան եւ
աղա խկոյն անհետանում:

Նրան տեսայ պիրամիդները ստորոտում որոնց սուր գլուխները մխուժէին վերջալոյսի խիստ կարմրութեան մէջ — անփոփոխ յուշարձաններ մարդկային վանդանցիկ փառքի ու անվանձան յոյսի: Նա երկար դիտեց սողացող Սֆինքսի փառահեղ դէմքը եւ ի դուրջանաց կարգալ նրա անդորր աչքերի ու ժպտացող շրթների իմաստը: Արդեօք բոլոր քանքերի ու ներշնչումների ծափըն էր այդ խակապէս — ինչպէս Տիգրանն էլ ասել — անյուժեղի հանելուկի եւ ապարդիւն որոնումի անգութ ծափըր, թէ՞ դութի ու քաջալերանքի մի փորձ էր այդ անքննելի ժպտի մէջ՝ մի խոստումունք թէ պարտում'ծն իսկ պիտի յաղթէ եւ յուսալքուածը պիտի շահէ մրցանակը, թէ ազէտը իմաստուն պիտի դառնայ ու կոյրը պիտի տեսնի եւ իր ճամբաների մէջ մոլորուած ուխտաւորը վերջապէս իր հանգրուանին պիտի հասնէ:

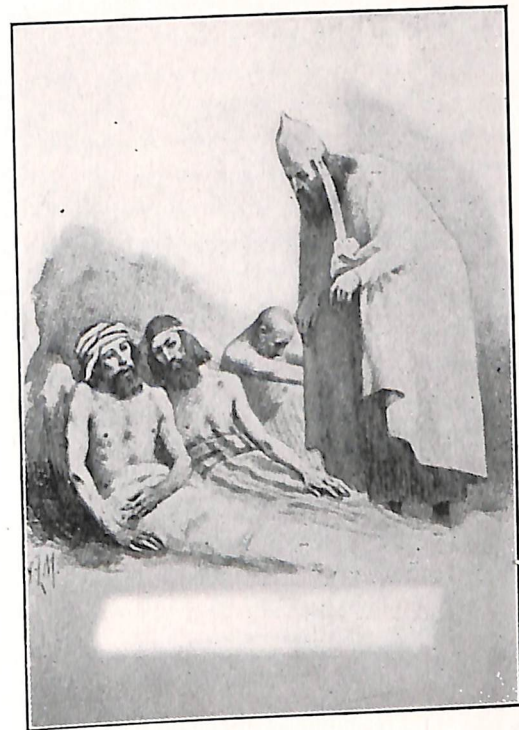
Ապա նրան տեսայ Ալեքսանդրիայի մի մթին տան մէջ երբայեցի մի բարբի

հա խորհրդակցելիս: Պատկանելի ծերունին Իսրայէլի մարգարէութեան մագաթների վրայ խոնարհած կարգում էր բարձր ձայնով այն սրտառուչ համարները ուր նախագուշակուած էին տանջանքները խոստացուած Մեսիայի՝ «մարդկանցից անարգուած ու մերժուած, հալածուածների տէր ու ցաւերի տեղեակ»:

— Եւ յիշի՛ր, որդիւս, — ասաց նա իր խորաթափանց աչքերը Արթարանի դէմքին յառելով, — Թագաւորը, որին դու փնտռում ես, պալատի մէջ պիտի չը գտնուի, ոչ իսկ հարուստների ու զօրաւորների մէջ: Եթէ աշխարհի լոյսըն ու Իսրայէլի փառքը աշխարհիկ վեհափառութեամբ դալու սահմանուած լինէր, վաղուց եկած պիտի լինէր: Ոչ, բովհեա եւ ոչ ոք պիտի չը տիրանայ այն զօրութեանը որ Յովսէփն ունէր Եգիպտոսի պալատում, ոչ իսկ ձեռք պիտի բերէ այն չքեղութիւնը որ Սողոմոնն ունէր Երուսաղէմում առիւծների վրայ թագաւորելիս: Այն լոյսը որին աշ-

խորհր սպասում է մի նոր լույս է — այն
փառքը, որ պիտի բարձրանայ երկայ-
նամիտ ու յաղթական տանջանքից... :
Եւ այն թագաւորութիւնը, որ յաւիտ-
եան մնալու է համար պիտի հիմնուի,
կատարեալ ու անպարտելի սիրոյ թա-
գաւորութիւնն է... : Չը գիտեմ թէ սա
լինչպէս պիտի կատարուի, ոչ իսկ թէ
լինչպէս այս աշխարհի կռուարար թա-
գաւորներն ու ժողովուրդները Մեսիան
պիտի բնդուեն ու նրան պիտի հնա-
զանդեն : Բայց եւ այս մէկը գիտեմ թէ
նրան փնտռողները լաւ կանեն խեղճերի
ու նուատաների, տանջուողների ու ճշն-
շուածների մէջ փնտռել :

Ու այսպէս, կրկին ու կրկին տես-
նում էի Միւս Մողին տեղէ տեղ ճամ-
բորդելիս, աստանդական ժողովուրդ-
ների մէջ Բեթլէհէմի փոքրիկ ընտանի-
քը փնտռելով, խորհելով թերեւս նրանց
մէջ ապաստանած լինէր : Նա անցաւ
այն դաւանները, ուր սովը չառ սաս-
տիկ էր, ուր խեղճերը մի կտոր հացի
համար էին աղաղակում : Ժանախառով

«Բժշկեց Հիւսնդին»

դարկուած քաղաքների մէջ բնակուեց ,
ուր հիւանդներն անճար թշուառութեան
դառն ընկերակցութեան մէջ էին տա-
ռապում : Այցելեց ճնշուածներին ու
վշտացեալներին բանտերի եւ բազմա-
մարդ ու թշուառ գերեվաճառանոցների
մէջ . այցելեց եւ՝ թխապարտներին ի-
րենց տաժանակիր աշխատանքների մէջ :
Անձկութեան այս խուռներամ ու խառ-
նաշիւթ աշխարհում թէեւ երկրպագու-
թեան արժանի մէկը չը գտաւ , սակայն
օգնութեան կարօտ շատերին պատա-
հեց . կերակրեց սովածին , հագցրեց
տկլորին , բժշկեց հիւանդին ու մխիթա-
րեց գերիին :

Ու անցնում էին նրա տարիները ա-
ւելի սրնթաց քան ոստայնանկի մազո-
ղը որ կտաւի հորի միջով յետ ու առաջ
է նետւում արագօրէն , մինչ կտաւն ա-
ճում է ու ոստայնանկի սրտի մէջ գը-
ծազրուած անտեսանելի օրինակը լրա-
նում :

Թւում էր թէ նա գրեթէ մոռացել
էր իր որոնումը : Բայց միանգամ մի

բողէ նրան տեսայ արեւածաղին Հոռվ-
մէական մի բանտի դարպասի մօտ մի-
այնակ սպասելիս: Նա դուրս հանեց
իր ծոցի թաղամուկից մարդարիտը, իր
զոհարներէն վերջինը. երբ նրա վրայ
նայեց, մի շատ քնքոյշ փայլ՝ լազուր ու
վարդազոյն ցոյքերով զեղուն՝ մի մեղմ
ու զիւթիչ լոյս զողողողաց զոհարի վը-
րայ. կարծես թէ կորած շափիւղայի եւ
կարմիր բուստի գոյներէ ցոյքերը ծծած
լինէր իր մէջ: Այսպէս է նաեւ մի ան-
նիւ կեանքի խորունկ ու ծածուկ նպա-
տակը, որ անցեալ ուրախութեան եւ
տրամութեան յիշատակները իր մէջ է
ծծում: Ամեն ինչ որ նպաստել եւ ա-
մեն ինչ որ արդելք է հանդիսացել այդ
նպատակին մի յուշիկ կախարդութեամբ
փոխանցում է զրա՛ իսկ էութեանը
մէջ: Այսպիսով այդ նպատակը դառ-
նում է աւելի լուսաւոր ու աւելի թան-
գաղին, եւ ա՛յնքան աւելի, որքան ա-
ւելի մօտիկ է տարւում բարախող սըր-
տի կենսայի ջերմութեանը:

Եւ ի վերջոյ, երբ մտածում էի այս
մարդարտի եւ իր լմաստի վրայ, լսե-
ցի Միւս Մոգի պատմութեան վերջա-
բանը:

ՄԵԾԱԳԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

ՄԵԾԱԳԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

Երեսուն եւ երեք տարիներ էին ան-
ցել Արթուրանի կեանքից, եւ նա լոյ-
սը փնտռող նոյն ուխտաւորն էր զեռ :
Նրա մազերը, ժամանակին Չաղրոշի
սեպ ժայռերից աւելի սեւ՝ այդ ժայ-
ռերը ծածկող ձմեռուայ ձիւնի պէս
ճերմակել էին այժմ. նրա աչքերը՝ կը-
րակի բոցերի նման հրացայտ՝ մարել
էին մոխրի մէջ մխացող կրակի նման :

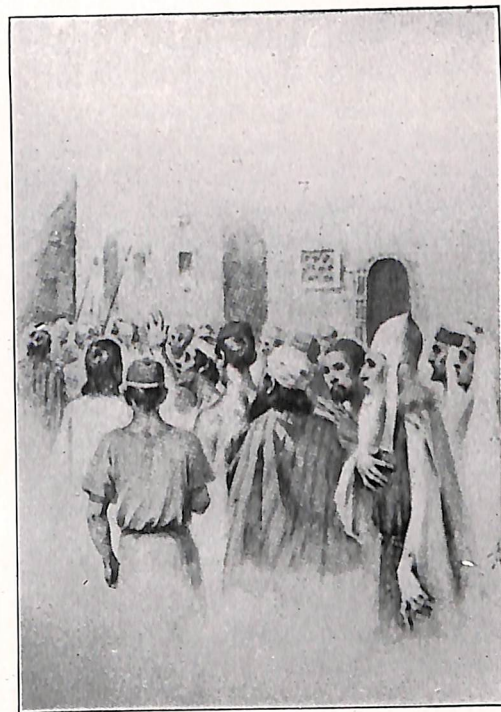
Հիւժուած, վաստակած ու մեռնե-
լու պատրաստ, բայց միշտ թաղաւորին
փնտռելով, վերջին անգամ Երուսաղէմ
էր եկել : Նա յաճախ այցելել էր Սուրբ
Քաղաքը եւ փնտռել էր Դուրս փակու-
ղիների բազմամարդ տաղաւարների,
նաեւ սեւ բանտերի մէջ, սակայն ա-
ղարդիւն. Բեթլէհէմից փախած Նազով-
րեցի ընտանիքի հետքն իսկ չը կար :

Սակայն այսօր նրան թւում էր թէ
պէտք էր մի վերջին անգամ էլ փոր-
ձել. նրա սրտում մի բան փափսում էր
թէ մի պուշ կերջապէս յաջողի :

Ձատկի օրերն էին: Քաղաքը լեցուկ էր օտարականներով: Իսրայէլի որդիները աշխարհի բոլոր հեռաւոր անկիւններից Տաճարն էին վերադարձել մեծ աօնի համար. չափ օրերից ի վեր քաղաքի նեղիկ փողոցներում լեզունների մի շփոթութիւն էր տիրում:

Բայց այսօր բազմութեան մէջ մի մասնաւոր շարժում էր նկատուում: Երկինքը սքողուած էր չարագուշակ մուայլութեամբ: Ամբոխը յուզուած էր ինչպէս որոտից ցնցուած անտառը փոթորկի նախօրեակին: Մի անձանոթ հոսանք նրանց բոլորին դէպի միեւնոյն կողմն էր քշում: Սանդալների աղմուկը եւ քարերին բաղխուող հաղարատը բոբիկ ոտների մեղմ ու խուլ ձայնը բարձրանում էր անընդհատ Դամասկոսի դարպասը տանող փողոցի երկարութեամբ:

Արթարանը միացաւ մի խումբ համերկրացի մարդկանց՝ պարթեւ հրէաների՝ որ Ձատիկը կատարելու համար Երուսաղէմ էին եկել, եւ նրանց հար-

«Արթարանը միացաւ մի խումբ համերկրացի մարդկանց»

ցրեց այս իրարանցումի պատճառը եւ թէ իրենց գնալիք տեղը :

— Գնում ենք քաղաքի պարիսպներէն դուրս Գողգոթա կոչուած վայրը, — պատասխանեցին նրանք, — ուր այսօր մի մեծ պատիժ պիտի գործադրուի. մի^օ թէ չը գիտես թէ երկու աւագակներ պիտի խաչեն եւ նրանց հետ էլ մէկ ուրիշը՝ Յիսուս Նազովրեցի անունով, որ շատ դարմանալի գործեր է կատարել ժողովրդի մէջ, այնպէս որ նրան շատ են սիրում : Բայց քահանաներն ու երէցները նրան մահուան են դատապարտել, որովհետեւ նա իրեն Աստուծոյ Որդի է հռչակել : Պիղատոսն էլ նրան խաչուելու ուղարկեց որովհետեւ նա ասել է թէ ինքը «Հրէաների Թագաւորն» է :

Այս բառերը շատ լաւ ծանօթ էին Արթարանին, սակայն ինչո՞ւ այժմ այսօրան տարօրինակ էին հնչում իր յոգնած սրտին : Չէ՞ որ այդ բառերն էին առաջնորդել իրեն ծովի ու ցամաքի վրայով տարիներ շարունակ. մինչդեռ

այժմ որքա՞ն մութ ու խորհրդաւոր էին թուում, կարծես յուսահատութեան մի պատգամ լինէին: Թագաւորը յայտնուեւել էր, բայց նրան մերժել են ու լքել. կորչելու մօտ էր հիմա, թերեւս նոյնիսկ մահուան հոգեւարքի մէջ: Արդեօք այս իսկապէս նա՞ էր, որի մասին մարդարէները յայտնել էին եւ որ երեսուն եւ երեք տարիներ առաջ ծնուեց Բեթլէհէմում, ու իր աստղն էլ երկընթում երեւաց:

Արթարանի սիրտը բարախում էր անկանոն կերպով անստոյգ ենթադրութեան վրդովմունքից ու վախից, որ ծերունիների յուզմունքն է: Բայց նա ինքնիրեն ասաց. «Աստուծոյ ճանապարհները մարդկանց խորհուրդներից աւելի անլմբունելի են. կարելի է թէ Թագաւորին պիտի գտնեմ իր թշնամիների ձեռքում եւ ժամանակին հասնելով՝ նա զեռ չ'սպանուած իր մարդարիտը պիտի մատուցանեմ իբրեւ նրա փրկագինը:»

Այսպէս, ծերունին հետեւեց բազմութեանը համր ու վշտագին քայլերով դէպի Դամասկոսի դարպասը: Հազիւ թէ նա անցել էր պահականոցի դռնից որ մի խումբ Մակեդոնացի զինուորների հանդիպեց, ովքեր իրենց ետեւից քաշկռտելով մի մատղաշ աղջիկ էին բերում՝ հերարձակ եւ պատառոտած հագուստներով: Հէնց որ Մոգը կանգ առաւ ու կարեկցութեամբ աղջկան նայեց, իրեն չարչարողների ձեռքից աղջիկը փախաւ ու փռուեց Միւս Մոգի ոտքերի առջեւ, նրա ծունկերը գրկելով: Աղջիկը նշմարել էր Մոգի խոյրն ու կրծքի ոսկէ թեւաւոր օղակը:

— Գթա՛ ինձ, — աղաղակեց նա, — եւ փրկի՛ր ինձ ի սէր Մաքրութեան Աստուծոյ: Մոգութեան ճշմարիտ կրօնքի դուստր եմ ես էլ: Հայրս մի պարթեւ վաճառական էր, բայց նա մեռաւ. ինձ բռնեցին նրա պարտքերի զիմաց իբրեւ զերի ծախելու: Փրկի՛ր ինձ մահուանից էլ վատթար այս վիճակից:

Արթարանը սոսկաց:

Նրա հողի մէջ դարձեալ սկսուեց
այն հին պայքարը որ առաջին անգամ
յայտնուեց Բաբելոնի արմաւներէ պու-
րակում եւ ապա Բեթլէհէմի խրճի
մէջ— հաւատքի ակնկալութեան եւ սի-
րոյ պահանջի միջեւ մղուող նոյն հին
պայքարը :

Կրօնական պաշտամունքի համար
յատկացրած իր ընծաները իր ձեռքից
երկիցս կորցուել էին մարդկային ծա-
ռայութեան համար : Այս երրորդ փոր-
ձըն էր որին նա ենթարկում էր , վեր-
ջին քննութիւնը՝ վճռական ու անդառ-
նալի ընտրանքը :

Մի մեծ պատեհութիւն էր այս ,
թէ՞ իր վերջին փորձութիւնը— չը դի-
տէր : Սակայն իր մտքի խաւարի մէջ
այս մէկը պարզ էր թէ անխուսափելի
էր այդ . եւ մի՞թէ անխուսափելին Աստ-
ուածանից չէ :

Իր պառակտուած սրտի համար այս
միայն որոշ էր , թէ այս անօղնական
աղջկան ապատելը սիրոյ մի ճշմարիտ

դորձ էր . եւ մի՞թէ սէրը չէ հողու
լոյսը :

Նա դուրս հանեց մարդարիտը , ո-
րը երբէք այդքան պայծառ ու փայ-
լուն , այդքան դորովալի ու կենսալի ,
այդքան չքեղ չէր երեւացել : Ապա
դռհարը դերի աղջկայ ձեռքը դնելով ,
ասաց .

— Այս քո փրկադինն է , դու՛ստր .
Թագաւորի համար պահած դանձերիցս
վերջինն է այս :

Եւ մինչ նա խօսում էր , երկնակա-
մարի խաւարը թանձրացաւ ու ցնցող
սարսուռներ անցան երկրի միջով , որ
սկսեց հեւալ՝ զօրաւոր կսկիծի հետ
մաքառող մարդի կրծքի նման :

Տների պատերը տեղ-տեղ օրօրուե-
ցին : Քարերը սոկուեցին եւ շառաչով
փողոցը թափուեցան : Փոշու՝ ամպերը
օդը լեցրին : Զինուորները փախան ա-
հաբեկ՝ հարբած մարդի պէս օրօրուե-
լով : Արթարանը եւ իր փրկած աղջիկը
Աղօթատան պատի տակ քաշուեցին ան-
օղնական :

Նա ինչի՞ց պիտի վախենար: Այլ-
եւս ինչի՞ համար ապրէր: Թագաւորի
ընծաներէն վերջինն էլ արդէն տուել
էր: Նրան գտնելու վերջին յոյսն իսկ
կորցրել էր: Որոնումը վերջացել էր,
եւ ապարդիւն...: Սակայն նոյն իսկ
այս խորհրդի մէջ, որ նա այժմ ամ-
բողջ սրտով ընդունել էր, խաղաղու-
թիւն կար: Այս հրաժարուել չէր, ոչ
իսկ համակերպութիւն էր, այլ աւելի
անմոռնելի մի բան: Նա գիտէր որ
այլեւս ամեն բան բարի էր որովհետեւ
ինքը իր ուժերը ներածի լաւագոյնն էր
արել օրէցօր: Իրեն տրուած լոյսին հա-
ւատարիմ էր մնացել, եւ աւելին էլ
փնտռել — իսկ եթէ չէր կարողացել
գտնել ու իր ամբողջ կեանքը լսկ մի
անյաջողութիւն էր եղել՝ անտարակոյս
հնարաւորութեան սահմաններում ա՛յդ
էր լաւագոյնը: Նա գեռ չէր տեսել
«Յաւիտենական, անապական եւ անմահ
կեանք»-ի յայտնութիւնը, սակայն լաւ
գիտէր այժմ թէ եթէ իր երկրային

կեանքը նորից ապրելու լինէր, եղածից
բացի ուրիշ կերպ չէ կարող լինել:

Երկրաշարժի մի ուշացած հարուած
զողացրեց գետինը: Մի ծանր աղիւս
տանքից պոկուելով, հարուածեց ծե-
րունուն Տաճարի մօտ: Նա գետին փրո-
ուեց զժգոյն ու անշարժացած. իր ա-
լեւոր գլուխը հանդուժ էր զեռատի
աղջկայ ուսին, մինչ վէրքից արիւնը
կաթիլ-կաթիլ ծորում էր վայր: Երբ
աղջիկը նրա վրայ թեքուեց վախենա-
լով թէ արդեօք նա մեռա՞ւ, վերջա-
լոյսի միջից մի ձայն լսուեց — շատ բա-
րակ ու մեղմ, հեռուից լսուող մի երգի
նման, որի եղանակը որոշ է, բայց բա-
ռերը՝ ի մի ձուլուած: Աղջիկը վեր
նայեց տեսնելու թէ արդեօք մէկը խօ-
սե՞ց վերելի լուսամուտից, սակայն ոչ
ոքի չր տեսաւ:

Այն ժամանակ ծերունու շրթունք-
ները սկսեցին շարժուել, կարծես պա-
տասխանել փափաղելով. աղջիկը լսեց
Մողի Պարթեւերէն այսպէս մըմնջալը.

— Ո՛չ, Տէ՛ր իմ, ե՞րբ տեսայ քեզ
սոված ու կերակրեցի, կամ ծաւաւ եւ
խմեցրի. ե՞րբ տեսայ քեզ օտար եւ ինձ
մօտ առի, կամ մերկ եւ հագցրի. ե՞րբ
տեսայ քեզ հիւանդ ու բանտի մէջ եւ
եկայ քեզ մօտ: Երեսուն եւ երեք տա-
րիներ ես քեզ փնտռեցի, բայց քո երեսդ
երբեք չը տեսայ, ոչ էլ ծառայեցի քեզ,
ո՛ր իմ թաղաւոր:

Լոեց. անոյշ ձայնը դարձեալ լրս-
ուեց. աղջիկը կրկին լսեց՝ խիտ նուա-
զուն էր եւ շատ հեռուից, սակայն իրեն
այնպէս թուաց թէ այս անգամին ինքը
հասկանում էր բառերը.

Ճշմարիտ ասում եմ քեզ, որով-
հետեւ այս իմ փոքր եղբայրներից մէ-
կին արիր, ինձ արիր:»

Զարմանքի եւ ուրախութեան մի
խաղաղ փայլ չողաց Արթարանի գու-

նատ դէմքի վրայ, ինչպէս արշալոյսի
սողուն շողերը լեռան ձիւնածածկ կա-
տարի վրայ: Սփռվումս սրտի մի եր-
կար ու վերջին շունչ մեղմօրէն դուրս
թուաւ նրա չրթունքներից:

Նրա ճամբորդութիւնը վերջացել
էր. նրա ընծաները ընդունուել էին:
Միւս Մոզը գտել էր Թաղաւորին:

«Միւս Մոզը գտել էր Թագաւորին»

Ց Ա Ն Կ

	Ե ր է տ
Ամերիկեան 1899-ի Հրատարակու- կութեան Յառաջաբանից	11
Նախաբան	15
Երկնից Նշանը	17
Բաբելոնի Զրերի Մօտ	45
Փոքրիկ Մանկան Սիրոյն Համար	65
Յաւերի Միջով	79
Մեծագին Մարգարիտը	91

Ն Կ Ա Ր Ե Ե Ր

«Միւս Մոգին Պատմութիւնը»	5
«Այս Նշանն էր»	41
«Վերցրեց ու Կարդաց»	61
«Բոլորովին Մենակ եմ ես Այստեղ»	75
«Բժշկեց Հիւանդին»	85
«Արքաբանը միացաւ մի խումբ համերկրացի մարդկանց»	95
«Միւս Մոգը գտել էր Թագաւորին»	106

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666705

